

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Miten kansainvälistä tutkimustietoa voi käyttää finanssilukutaidon edistämiseen?

Esitelmä Kaikilla on vastuu – Nuorten talousosaamisen seminaarissa 12.3.2013 Hanasaassa, Espoossa

Professori Olli-Pekka Ruuskanen

Vakuutustiede

Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu

Rakenne

1. Finanssilukutaidon määrittely
2. Finanssilukutaidon opettaminen
3. Finanssilukutaidon kansainvälinen tutkimus
4. Kuluttajien taloudellinen osaaminen Suomessa-
tutkimushanke
5. Eestin toimenpiteiden esittely

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Finanssilukutaidon määrittely

Rakkaalla lapsella monta nimeä

- Finanssilukutaito (=financial literacy)
- Taloudellinen kyvykkyys (=financial capability)
- Johtaako ymmärtäminen oikeaan käyttäytymiseen?
- Kuluttajavalistus, talousvalistus; EU:n komission termejä

OECD:n määritelmä finanssilukutaidolle

- ”Sellainen tietoisuuden, tiedon, taidon, asenteiden ja käyttäytymisen taso, joka mahdollistaa järkevien taloudellisten päätösten tekemisen ja hyvinvoinnin saavuttamisen.
- ”A combination of awareness, knowledge, skill, attitude and behavior necessary to make sound financial decisions and ultimately achieve individual well-being.”

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Finanssilukutaidon opettaminen ja sen haasteet

Tämän hetken tilanne Suomessa

- Yksittäisiä interventioita
- Monia toimijoita
- Päällekkäisiä toimenpiteitä
- Satunnaisia kohderyhmiä
- Usein lyhytkestoisia
- Nettisivut unohtuvat teknologiahautausmaalle

- Kapea vaikuttavuus

Voiko toimenpiteitä tehdä ilman kartoittavaa tutkimusta?

- Kartoittava tutkimus
- Kohderyhmien valinta tutkimustulosten perusteella
- Toimenpiteiden valinta tutkimustulosten perusteella
- Täytäntöönpano
- Vaikuttavuuden mittaaminen tutkimuksella

Miksi toimenpiteet keskittyneet pääasiassa nuorisoon?

- Yhden elämänmuutoksen korostaminen.
  - Nuoruuden riippuvuudesta aikuisuuden riippumattomuuteen.
  - Finanssilukutaidon opettaminen vaatii vain yhden interventiopisteen?
- Finanssilukutaidon vaatimukset muuttuvat iän myötä.
  - Velallinen nuorena / sijoittaja keski-ikäisenä / säästöjen kuluttaja vanhana.

Aavistavatko viranomaiset huonon osaamisen talousasioissa?

- Suomi osallistuu PISA-tutkimukseen, jotka mittaavat yleisiä aineita.
  - Tulos: suomalaisnuoret maailman huippuja.
- Suomi ei osallistu taloudellista osaamista koskevaan PISA-tutkimukseen.
  - Mikä tässä olisi tulos?
- PISA-syndrooma?
- Vasta-argumentti: osioon osallistujia vähäinen määrä.

Oma taloudellinen vastuu laajentunut

- Kuluttajat joutuvat tekemään päätöksiä yhä laajemmasta joukosta taloudellisia asioitaan.
- Taloudelliset rakenteet ovat kehittyneet tavalla, joka asettaa yhä suurempia vaatimuksia yksittäisille kansalaisille.
- Ei koske pelkästään nuoria vaan kaikkia väestöryhmiä.

Esimerkkejä kuluttajien kohtaamista haasteista

- Monissa maissa työntekijöillä on yhä suurempi vastuu eläkkeiden kerryttämisestä.
- Kuluttajat joutuvat valitsemaan yhä suuremmasta määrästä sijoitustuotteista.
- Rahoitustuotteet ovat monimutkaistuneet ja tuoteryhmien väliset erot ovat tulleet yhä häilyvämmäksi.
- Vakuutusmarkkinoiden tuotteita on tullut lisää.
- Kulutusluotot ovat yleistyneet ja niiden jakeluteknologia on kehittynyt.

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Finanssilukutaidon kansainvälinen tutkimus

Taloustieteen tutkimuksessa herätty

- Finanssilukutaitoon liittyvä tutkimus on kasvanut, mitä heijastaa useat aihealueesta tehdyt julkaisut taloustieteen ja rahoituksen johtavissa lehdissä.
- Liittyy myös finanssimarkkinoiden laajentamiseen kehitysmaissa ja siihen liittyviin tutkimuskysymyksiin.
- Tutkimuksellisen mielenkiinnon kohteena on usein ollut taloudellisen lukutaidon yhteys taloudelliseen käyttäytymiseen.

Keskeinen tulos

- Finanssilukutaidolla on tutkimuksessa havaittu olevan voimakas tilastollinen yhteys taloudelliseen käyttäytymiseen, vaikkakaan taloudellinen lukutaito ei toki selitä käyttäytymistä kokonaan.

- Taloudellisen lukutaidon yhteyttä on tarkasteltu esimerkiksi:
  - Eläkesäästämisen riittävyteen (Lusardi ja Mitchell, 2007),
  - Osallistumiseen osakemarkkinoille (Van Rooij ym., 2011)
  - Ylivelkaantumiseen (Lusardi ja Tufano, 2009).

Politiikkatoimenpiteet ja suositukset

- Finanssilukutaito on kasvavan kansainvälisen mielenkiinnon kohteena talouspolitiikassa finanssikriisin myötä.
  - Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Kanada.
- OECD on viimeisen vuosikymmenen aikana ollut hyvin aktiivinen aihealueen tutkimuksessa ja kansainvälisten standardien kehittämisessä.
  - OECD Taskforce on financial literacy
- Vähän vertailuaineistoa maailmalla.

OECD:n tutkimusinstrumentti finanssilukutaidon mittaamiseen eri maissa

- Ensimmäinen kierros 2010/2011
- 14 maata osallistui
- Tuloksia:
  - Norjaa lukuun ottamatta vastaajista alle 50% ymmärsi koron vaikutuksen.
  - 30-50% ei ymmärtänyt hajauttamista.
  - Taloudellinen käyttäytyminen vaihtelee maittain
  - Hyvin vähän kilpailuttamista tai vertailua.
  - Säästäminen vähäistä.

OECD:n vertailututkimuksen muita tuloksia

- Korkeampi finanssilukutaito johti parempaan käyttäytymiseen.
- Naisten finanssilukutaidossa puutteita.
- Nuoret ja vanhukset saavat alempia tuloksia kuin keski-ikäiset.
- Korkeat tulot korreloivat korkean finanssilukutaidon kanssa.
- Korkeampi koulutus korreloi korkean finanssilukutaidon kanssa.

OECD:n suosituksia

- Peruskäsitteissä ja –osaamisessa selviä puutteita, joten näihin pitäisi keskittyä.
- Naisten finanssietämyksen lisäämiseen panostettava.
- Vähintään 30% vastanneista osoitti itselleen haitallista käyttäytymistä finanssimarkkinoilla, joten myös toimintatapojen opettamiseen tulisi panostaa.

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Kuluttajien taloudellinen osaaminen Suomessa-tutkimushanke

Kuluttajien taloudellisen lukutaidon mittaaminen Suomessa - tutkimushanke

- Suomessa ei ole kerätty kansainvälisesti vertailukelpoista aineistoa koko väestön finanssilukutaidosta.
- Tavoitteena on kerätä ensimmäinen edustava aineisto suomalaisista kuluttajista.
- Tarjoaa pohjan vertailla eri väestöryhmiä.
- Tarjoaa pohjan vertailla suomalaisten taloudellista lukutaitoa muihin maihin.
- Pohjana OECD:n kysely, jotta Suomen tulokset olisivat vertailukelpoisia muiden maiden tutkimuksen kanssa.

Tutkimusryhmä

- Professori Panu Kalmi, taloustiede, Vaasan yliopisto
- Professori Olli-Pekka Ruuskanen, vakuutustiede, Tampereen yliopisto
- 2-3 jatko-opiskelijaa/tutkijaa
- Useita tieteellisiä julkaisuja.
- 5-10 gradua

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Rahoittajat

- OP Pohjolan tutkimussäätiö
- Finanssi ja vakuutusneuvonta
- Pörssisäätiö
- Liikesivistysrahasto
- Vaasan Aktia-säätiö

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Rakenne

- 1000 vastaajaa
- Valtakunnallisesti kattava
- 18-79-vuotiaat
- Henkilökohtainen haastattelu (olennainen)

Aikataulu

- Alkuvuosi-kevät 2013: pilottitutkimuksen testaus, arviointi ja muutosten tekeminen lomakkeeseen
- Alkusyksy 2013: kyselyn toteutus
- Syksy-talvi 2013-14: tulosten analysointia
- Tulosten julkistus keväällä 2014

Kysymyksiä

- Päivittäisestä taloudenhallinnasta
- Rahoituspalveluiden käytöstä
- Oman talouden suunnittelusta
- Taloudellisten käsitteiden ymmärtämisestä
- Yksinkertaisia laskutoimituksia ja päättelytehtäviä.

Finanssilukutaito-projektin uusia avauksia

- Vakuutusosaamisen linkittäminen muuhun finanssilukutaitoon.
- Kulttuurillisten elementtien osuus finanssilukutaidossa.
  - Venäjä, Eesti ja Suomi.

Vakuutustietämys

- Finanssilukutaitoa kohentavissa toimissa vakuutukset jäävät usein vähäiselle huomiolle.
- Vakuutukset erittäin monimutkaisia tuotteita.
- Vakuutuslainsäädäntö tiukka.
- Kuluttajansuoja lähtenyt sopimusehtojen luettelemisesta ja osaksi niiden ymmärtämisestä.

Tampereen yliopiston vakuutustieteen tutkimuksia

- Anni Harada tutkii elämänmuutosten ”life events” vaikutusta finanssiedon tarpeeseen.
- Hanna Honkonen tutkii valikoitumista tarkastelemalla, paraneeko kaupallisten aineiden opiskelijoiden finanssilukutaito yliopisto-opintojen myötä vai onko se jo aloitusvaiheessa parempi kuin muilla.

TAMPEREEN
YLIOPISTO

Eestin toimenpiteiden esittely

minuraha.ee – finanssilukutaito-ohjelma

- Eestin Finanssivalvonta avasi vuonna 2006 kaikille kuluttajille suunnatun nettisivuston www.minuraha.ee
- Sisältää tietoa talouden suunnittelusta, säästämisestä, lainanotosta, sijoittamisesta, eläkkeistä ja vakuutuksista.
- Tietoa on sekä eestiksi että venäjäksi.
- Pankkiyhdistys toimittaa päivittäin tietoa sivustolle koroista yms.

Nuorison finanssilukutaidon edistäminen Eestissä

- Kouluissa tehdään yhteistyötä oppilaiden ja opettajien kanssa.
  - Finanssilukutaidon käsikirja ilmaiseksi kaikille koululaisille.
  - kool.minuraha.ee – kouluille räätälöidyt sivut
  - Alueelliset ”Minun rahapäivät” – teemapäivät.
  - Valtakunnallisia kilpailuja

Lopuksi

- Tarvitaan koordinoitua toimintaa eri sidosryhmien välillä.
- Viranomaiset mukaan.
- Tutkimustieto tärkeää ongelmien havaitsemisessa sekä toimenpiteiden suunnittelussa.
- Kansainvälinen yhteistyö suotavaa.